https://doi.org/10.53656/ped2026-5.03

Research Insights
Изследователски проникновения

НЮАНСИ В МЕТОДОЛОГИЯТА НА ПРЕПОДАВАНЕ НА ПЕРСИЙСКИ ЕЗИК В БЪЛГАРСКИТЕ ВИСШИ УЧИЛИЩА

Иво Панов
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Настоящата статия предлага преглед на методологията на преподаване на персийски език в университетите в България. Анализират се ключови аспекти на методологическия процес, сред които: усвояване на графичната и звуковата система на езика, неговата граматика и лексика, културната обстановка в персоговорящите държави и региони, както и ролята на комуникативния подход и съвременните технологии. Подчертана е необходимостта от баланс между традиционни и съвременни педагогически стратегии, включително интеграцията на модерни технологии. Основна теза е, че ефективното преподаване изисква холистичен подход, който съчетава традиционни и иновативни методи.

Ключови думи: персийски език; методология; фонетика; преподаване на чужд език

Персийският език е един от най-разпространените живи езици и днес се говори в 29 страни по света. Държавен език е на Иран, Афганистан и Таджикистан, компактни маси персоговорящо население живеят в Ирак, Индия, Пакистан, Бахрейн, Узбекистан. Иранската емигрантска колония в Европа надхвърля 3 млн. души, а в САЩ и Канада е над 6 млн. Дори в щата Калифорния от десетилетия съществува район с название Техеран Анджелес, известен и като Малката Персия, където живее една от най-големите диаспори извън Иран. На персийски говорят повече от 150 млн. души. Езикът се нарежда на шесто място, веднага след испанския и е преди немския, от гледна точка на броя на държавите, в които се говори. Персийският е познат като втория класически език след гръцкия и притежава всички характеристики на един класически език. В тази класация латинският и санскрит се нареждат на трето и четвърто място. Персийският език възниква век по-рано от латинския и 12 века преди английския. Съобразно количеството на пословици и поговорки езикът на Омар Хайям, Хафез и Саади е сред първите три в света.

Според словесното си многообразие е един от най-богатите световни езици. Това може да се види от осемнадесеттомния персийско-персийски речник на А. А. Дехода, както и от шесттомния на М. Моин. Персийският заема 13 място в света по употреба в уебпространството. От десетте най-популярни всемирни поети петима са перси – Абулгасем Фердоуси, Омар Хайям, Джелаледдин Руми, Саади Ширази, Хафез Ширази. А класическото литературно наследство (IX – XV в.) на персийската общност справедливо е сравнявано по обем и дълбочина с древногръцкото. Ето защо изучаването на персийския език е с такава важност за общуването между народите и за обогатяването на световната литературна съкровищница.

Преподаването на персийски език като чужд на студентите в България е обект на все по-нарастващ научен и практически интерес, тъй като този език придобива все по-голямо значение в международен план в контекста на глобализацията и увеличаващия се интерес към историята и културата на Иран и другите държави, в които този език са говори. Затова и персийският език, култура и история привличат интереса на учени и педагози. Същевременно езикът изисква специални методологически подходи при преподаването му, поради значителните разлики между персийския и българския език.

Finis justificat media („Целта оправдава средствата“) – тази максима на йезуитските моралисти от XVI – XVII в., погрешно приписвана на Николо Макиавели, освен като напътствие за сполучливо управление в различни обществени сфери може да се приложи и към методологията на преподаване на персийски език в българските висши училища. Защото в зависимост от това каква цел се преследва, каква е целевата аудитория, може да се приложи най-подходящата методология на преподаване. Все пак нека припомним кои са най-често срещаните методи на преподаване.

Традиционен граматико-преводен метод

Този модел доминира в академичните среди и включва систематично изучаване на граматическите категории, четене и анализ на литературни текстове, превод от и на персийски. Съчетавайки прецизност и филологическа дълбочина, методът е особено ефективен за филолозите иранисти.

Комуникативен метод

Прилага се по-рядко. Типичен е за университетите, целящи бързото усвояване на основни граматически категории със запаметяване при възможност на най-голям брой лексикални единици и устойчиви словосъчетания, характерни за разговорния език. Включва ролеви игри, диалози от ежедневието, практически занимания, ориентирани към устната комуникация.

Интегриран подход

Комбинира граматическия анализ с практиките на комуникативния метод. Стреми се към балансирано развитие на четирите основни умения: слушане,

говорене, четене и писане. Този метод е характерен за висшите училища, в които персийският език се изучава в рамките на самостоятелното научно направление „Иранистика“.

Кои са висшите училища у нас, в които се изучава или се е изучавал персийски език? Най-сериозно езикът на някогашна Персия се преподава у нас в специалност „Иранистика“ към катедра „Класически Изток“ на СУ „Св. Климент Охридски“, където през 2023 г. бе честван 30-годишнината от създаването на специалността. Там и в трите степени на обучение – бакалавърска, магистърска и докторска програма, се поставят много високи изисквания при преподаването и усвояването на езика на теоретично и практическо ниво, като не се подценява и повишаването на културната грамотност на обучаваните в областта на персоговорящия ареал. В учебния план на бакалавърската програма от първи до четвърти семестър студентите имат по 14 часа седмично „Практически персийски език“, а от пети до осми семестър – по 10 часа седмично от същата дисциплина. С цел устойчивото усвояване граматическият материал е разпределен в осем семестъра, като се набляга на трайното му запаметяване. Наред с това, заедно с общофилологическите дисциплини (29 задължителни и над 40 избираеми), се изучават и теоретичните дисциплини „Фонетика“ (2+0) в трети семестър, „Лексикология“ (2+0) в четвърти семестър, „Морфология“ (2+0) в пети семестър и „Синтаксис“ (2+0) в шести семестър. Затова, поради целия набор от дисциплини по практически и теоретичен персийски език, преподаването му в СУ „Св. Климент Охридски“ налага многопластов подход, съчетаващ традиционни и иновативни методи. Най-подходяща в случая е холистичната методология, обединяваща графика, граматика и култура. Само по този начин може да се гарантира цялостно и устойчиво овладяване на този богат източен език. С други думи, изисква се методическо и всеобхватно преподаване през целия период на обучение. Неоценима помощ в това отношение оказва и интеграцията на съвременните технологии. Използването на онлайн ресурси като слушане и гледане на персийски радио и телевизия, програми за обучение на литературен и разговорен персийски език, електронни интерактивни учебници и др. изключително много допринася за усвояването на езика и добиването на самоувереност при ползването му от студентите. Изграждането на комуникативни умения също допринася за затвърждаването на преподадения материал. В това отношение груповите дискусии, тематичните дебати, словесните и ролевите игри, диалозите, симулациите на реални ситуации (пътуване, пазаруване, общуване на обществени места с приятели или у дома) са допълнителен лост за усвояването на езика. При прилагане на комуникативния подход студентите получават възможност да развиват практически умения за разговор, като същевременно се запознават и със стилистичните пластове на езика. За доброто усвояване на персийския

в СУ „Св. Климент Охридски“ се работи с интегриран подход, за да може студентът да усвоява не само отделните думи, но и речевите модели, типични за персийската езикова култура.

Не така стоят нещата в Нов български университет, където по времето на съществуването на специалност „Иранистика“ (1996 – 2007) акцентът падаше повече върху другите общообразователни дисциплини, а не толкова върху самия език. Което налагаше за около четири семестъра в ускорен темп да се преподадат основните граматически категории, след което до края на четиригодишния период на обучение да се работи върху текстове с анализ на граматическите особености в тях.

По различен начин са нещата в Академията на МВР (2001 – 2002) и в МВР Дирекция „Миграция“ (2010 – 2011), където за две години трябваше да бъдат подготвени кадри, които освен да могат да провеждат разпити с мигранти на място, говорещи единствено персийски език, беше необходимо и да бъдат обучени да снемат, разчитат и превеждат писмени показания от тях. Което пък налагаше освен крайно ускореното преподаване на граматиката и натрупването на критичен минимум лексикален запас, но и възможността да комуникират говоримо и писмено с чужденците, да разчитат различни видове индивидуални почерци. Последното изискваше разпечатването на един и същ персийски текст (най-често на примерен диалог със задържан мигрант) в най-различни шрифтове и усвояване на разчитането им, в това число и на „хат-е шекасте“[1].

Все пак въпреки различните цели, които стоят и са стоели пред обучаващите и обучаваните, могат да се изведат някои общи закономерности в методологията на преподаване на персийския език в българските висши училища.

Специфика на преподаване на писмеността

Персийската графична система е първата сериозна бариера пред студентите. Тя предлага различни предизвикателства, част от които са свързани с писането от дясно наляво, липсата на пренос на думите, отсъствието на букви в азбуката за кратките гласни, променящата се форма на буквите в зависимост от това на каква позиция са – самостоятелно, в началото на думата, в средата и в нейния край. От общо 32 букви в азбуката 7 се изписват по два начина, защото не се свързват със следващата буква, а 25 се изписват по четири начина. Или имаме общо 114 символа за буквите в персийската графика. Нека добавим и факта, че персийската азбука е създадена на базата на арабската, като е допълнена с 4 букви, обозначаващи звукове, липсващи в арабския език („п“ پ, „ч“ چ, „ж“ ژ и „г“ گ). Всичко това предполага засилено внимание при запаметяването им. Особено деликатни са буквите, обозначаващи един и същ звук в българския език. Такива са например „се“ ث , „син“ س и „сад“ ص , които

се предават с българския „с“. Или „те“ ت и „та“ ط , предавани с българското „т“. Или „зал“ ذ, „зе“ ز и „за“ ظ, еквивалентни на нашето „з“. Липсата на равнопоставеност между буквите и звуковете в персийския и в българския език изисква постепенното запознаване с буквите чрез асоциативни връзки, графически упражнения и съчетаване с изговора на думи и цели изречения. Защото за българските студенти най-сложният момент при изучаването на персийския е липсата на еднозначна връзка между графема и фонема. Поради това при обучението следва да се въвежда поетапното запознаване с буквите чрез графически упражнения, паралелно със слухови и артикулационни практики. По този начин успешно се изгражда връзка между зрителната и слуховата памет.

Лексикална методика

Ефективната лексикална работа включва разработването и упражняването на различни тематични групи (семейство, храна, ежедневие, контекстуализирани примери от медии, двупосочни преводни упражнения, семантични карти със синоними и антоними. От значение е овладяването на звуковия строеж на езика, на богатия му лексикален състав, запознаването с различните стилови нива. Освен наизустяването на основната лексика необходимо е обучаваните да бъдат запознати с исторически и културно наложили се изрази, идиоми и устойчиви словосъчетания. При това е нужно да се отчита, че персийската реч е силно поетизирана, богата на образи и метафори, които не могат да бъдат преведени дословно. Затова методиката на обучение е добре да включва литературни текстове, пословици, поговорки и разговорна реч, които да онагледяват културната специфика на езика. От съществено значение е и овладяването на т.нар. „таароф“ („разговорен етикет“), присъщ на учтивата форма на общуване.

Трудности на методиката при преподаване на фонетиката

Персийският език, така както и латинският, старогръцкият и арабският, се отличава с наличието на дълги и кратки гласни звукове, което е още една от трудностите пред студентите. Необходима е засилена концентрация на вниманието, за да могат да бъдат различавани дългите от кратките гласни. Същото се отнася и до трите съгласни звука, гравитиращи около българското „х“: خ „ẋ“ – беззвучен гърлен (преходен увуларен), близък до съчетанието на нашите „х“ и „р“; ح „ẍ“ – фарингален беззвучен придихателен; и ه „h“ – непроизносимо (беззвучно) „х“, което в езиковия клон фарси, говорещ се в Иран, почти се уподобява на придихателния ح „ẍ“. Други два съгласни звука, отсъстващи в българския, се изразяват чрез буквите гаф ق (преходен увуларен беззвучен, между българските „к“ и „г“) и гайн غ (преходен увуларен звучен, аспираторно „г“). Те също са сред фонетичните препятствия пред студентите.

Единствено чрез многократни упражнения посредством диктовки с акцент върху тези звукове и чрез слушане на подходящи аудиозаписи във фонетичните кабинети студентите могат да усетят разликата между тези звукове и да започнат автоматично да ги възпроизвеждат. Което и поражда необходимостта от редовни слухови и гласови занимания. При това методиката следва да насочва вниманието на студентите към разликите между близко звучащи фонеми, за да се прави отлика в значението им.

Проблеми при преподаване на персийската морфология

В граматическо естество персийският език се характеризира с по-опростена морфология в сравнение с българския, но съдържа специфични категории от рода на артикъла ی „и“ и следлога ار „ра“. Специфична е и глаголната система, изградена върху инфинитиви, корени и основи (сегашни и минали основи), използването на „изафет“[2] и „изафетна конструкция“[3] и др. Поради това методиката на преподаване следва да акцентира върху практическото им приложение както в писмената комуникация, така и в разговорната реч. Учебният процес трябва да изгражда структурно мислене чрез многократно повторение и контекстуално запознаване с граматическите категории и модели.

Особености на преподаването на синтаксиса на персийския език

Персийският синтаксис е изграден при следната последователност: подлог – допълнение – сказуемо, което изисква заострено внимание от страна на студентите, защото видимо се различава от българския. Трудност представлява и наличието на предлози и следлози, променящи значението на думите.

Културологични аспекти на преподаването

В персийския език, така както и при другите езици, езиковото обучение е неразривно свързано с културата[4]. За персийския това включва разработването на теми, посветени на празниците Ноуруз[5], Шаб-е Ялда[6] , Сизда бе дар[7] и др., усвояването на „техеранския диалект“, на вежливия етикет „таароф“, на уличния език и на някои от жаргонните форми на персийския… Запознаването с поетически примери от класическата и новата литература повишава интереса на студентите към езика и културата и засилва тяхната мотивация за овладяване на езика.

Накратко казано, преподаването на персийски език в университетите представлява комплексна задача, която изисква внимателно планиране, специални педагогически стратегии и чувствителност към културно-езиковите нюанси. То изисква не само предаване на знания, но и изграждане на мост между езика и културата. Успешната методология трябва да включва

баланс между графика, граматика, лексика и културен контекст. Усвояването на персийското писмо, звуковата система на езика, неговата граматика и етнокултурната специфика следва да бъдат разглеждани като неделимо цяло, за да може студентът да придобие както теоретични познания, така и умения за живата употреба на персийския език.

Благодарности и финансиране

Това изследване е финансирано от Европейския съюз-NextGenerationEU чрез Националния план за възстановяване и устойчивост на Република България, проект No BG-RRP-2.004-0008, координирано със СУ „Св. Климент Охридски“.

БЕЛЕЖКИ

1. Хат-е шекасте – *перс. букв.* „накъсан, начупен шрифт“, при който думите често се пишат разделено или пък две или три думи се свързват в една.
2. Изафет – кратка гласна „е“ (без буквен израз), свързваща определяемото с определението.
3. Изафетна конструкция – когато към едно определяемо се наслагват няколко последователни определения, те се свързват помежду си с изафет, или т.нар. „верижен изафет“.
4. Виж: Костадинова, С. Сп. „Лингводидактически ракурси“. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2020, стр.: 586 – 593.
5. Ноуруз – новогодишншят празник на персоговорящата общност, но и на кюрди и някои тюркски народи. Чества се в деня на пролетното равноденствие – 21 – 22 март.
6. Шаб-е Ялда – празникът на най-дългата нощ в годината – 21 декември.
7. Сизда бе дар – тринадесетият ден след Ноуруз. Според вярванията в този ден хората трябва да бъдат сред природата, извън своите домове, за да не ги срещнат вкъщи злите духове, слизащи на земята.

Acknowledgements and Funding

This study is financed by the European Union-NextGenerationEU, through the National Recovery and Resilience Plan of the Republic of Bulgaria, project No BG-RRP-2.004-000, coordinated by Sofia University St Kliment Ohridski.

REFERENCES

Ahangar, A. (2015). *Teaching Persian as a foreign language: Methods and challenges*. Tehran: Samt Publishing.

Browne, E. G. (1997). *A Literary History of Persia*. Bethesda: Ibex Publishers.

Brown, H. D. (2007). *Principles of language learning and teaching*. New York: Pearson.

Farhadi, B. (1991). *Teaching Persian as a Foreign Language: Issues and Approaches.* Tehran: SAMT Publications.

Jahangiri, N. & Javanmardi, F. (2018). *Challenges in Teaching Persian as a Foreign Language: Teachers' Perspectives*. Journal of Persianate Studies, *11*(2), 245 – 266.

Kostadinova, S. (2020). *Kulturnite spetsifiki – prepiatstvie ili stimul v obuchenieto po persiiski ezik na balgarskite studentc.* Sofia: Sv. Kliment Fhridski.

Khanlari, P. (1993). *History of the Persian Language* (Tarikh-e Zabān-e Farsi). Tehran: Amir Kabir Publishing.

Larsen-Freeman, D., & Anderson, M. (2011). *Techniques and principles in language teaching*. Oxford: Oxford University Press.

Mace, J. (2003). *Teach Yourself Modern Persian (Farsi)*. London: Hodder Education.

Perry, J. R. (2005). *A Tajik Persian Reference Grammar*. Leiden: Brill.

Rahbar, N. (2010). Teaching Persian as a Second Language: Approaches and Perspectives. *Iranian Studies*, *43*(5), 657 – 672.

Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and methods in language teaching (3rd ed.)*. Cambridge: Cambridge University Press.

NUANCES IN THE METHODOLOGY OF TEACHING THE PERSIAN LANGUAGE IN BULGARIAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. The present article offers an overview of the methodology of teaching the Persian language at universities in Bulgaria. Key aspects of the methodological process are analyzed, including the acquisition of the language's graphic and phonetic systems, its grammar and vocabulary, the cultural context of Persian-speaking regions, as well as the role of the communicative approach and modern technologies. The necessity of achieving a balance between traditional and contemporary pedagogical strategies, including the integration of modern technologies, is emphasized. The main thesis advanced is that effective teaching requires a holistic approach that combines traditional and innovative methods.

Keywords: Persian language; methodology; phonetics; foreign language teaching

✉ **Prof. Dr. Ivo Panov**
ORCID iD: 0009-0000-8202-7677
Sofia University "St. Kliment Ohridski"
Sofia, Bulgaria
E-mail: i.panov@uni-sofia.bg